

HEMBYGDEN

Medlemsblad för
Upplands Väsby Hembygdsförening

Nr 3 September 2012
Årgång 41

Innehållsförteckning

Ordföranden har ordet	3
Hedlunds historier	5
Harfva – hvilohem för bildade kvinnor	6
Av mått och vikt	6
Almqvistaren	7
Mer om Odenrick	7
Karlslund. En dokumentation av Katarina Nordli.	8
I backspeglarna	13
Nationaldagsfirande 2012	17
Påsk i mangårdsbyggnaden	18
Mänskligt stöd genom tiderna	19
Karljohan – Upplands landskapssvamp	21
Lekar från förr	22
Hur man kokar gott kaffe	24
Illustrerade ordspråk och talesätt	25
I skog och mark	26
Efter 1000 år en sten åt Ingrid	27
Hugo Sabel hedrad med torg	28
En spelman och låtskrivare uppmärksamrad	29
Boktips	29
HALLÅ, ALLA VÄSBYBOR! HÄR FINNS VI!	31
Korsord	32-33

www.upplandsvasbyhembygdsforening.se

För innehållet i artiklarna svarar respektive författare.

Där inget annat anges, har fotona tagits av Inga Lisa Gustafsson.

Utgivare: Kjerstin Björkman. Layout: Webmaster UVHBF

Tryck: Trycksmedjan AB. Tryckt med miljövänliga färg- och pappersval i 800 ex.

Ordföranden har ordet

”Sommaren är kort, det mesta regnar bort...”.

I år känns det sant som aldrig förr.

Vårt sommarcafé har hittills inte haft så många besökare som tidigare år vilket vi beskyller det oroliga vädret för.

Ibland har det varit för kallt och regnigt för att sitta ute, ibland för soligt och hett så vi fått leta upp skugga för våra gäster.

Men, de som kommer, får som vanligt fika med hembakt för 40:- och de trivs på vårt gårdstun och vi med dem!

Glädjande att se är de föräldrar som kommer med sina små. Små barn som ännu bara kryper omkring på filten.

Välkommen näst-nästa generation!

I september börjar höstens utbud av program och som vi gärna vill att du medlem och du som ännu inte är medlem, skall ta del av;

Kulturarvsdagen firas över hela landet där rubriken är ”Under ytan” och vår underrubrik är ”Källspaning”.

Visste du att det fanns över 50 källor i de tre socknarna för 100 år sedan?

Vi kommer att ta oss till en av källorna som fortfarande ger vatten och berätta vattnets och källornas betydelse idag och inte minst för tidigare generationer.

I november presenterar Roland Storm fotografen Hedvig Lundqvist, på 1900-talets första hälft ständigt verksam med fotografering av både personer och landskap i vårt närområde.

En mycket fascinerande kvinna.

Leta gärna i era gamla fotoalbum – kanske har ni något foto taget av Hedvig.

Ta i så fall kontakt med Roland.

Mer om våra höstprogram längre fram i tidningen, på affischtavlor, lokalpress och vår egen hemsida.

I höst skall vi påbörja arbetet med vårdplanen för gården.

Gården har gamla anor, på runstenen vid Åvägen omnämns den redan på 1000-talet.

Så gamla är inte något av husen men från 1700-talet är tre av husen: Mangårdsbyggnaden, Visthusboden och Zamores stuga.

Det är Upplands Väsby kommun som äger gården och Hembygdsföreningen som nyttjar den. Vårdplanen är gjord av byggnadsantikvarie från Hembygdsrörelsen och Länsstyrelsen.

Ett varsamt arbete skall genomföras under de närmaste åren. Delvis kommer arbetet att utföras av ideella krafter.

Kjerstin Björkman
ordförande

Kulturarvsdagen

Söndag 9 september.

Tema: Vatten. Källspaning!

**Vandring till Berga Källa i Runby
där Mulle finns på plats.**

**Samling vid Hembygdsgården kl
11.00.**

Ta med matsäck.

Vi avslutar ca 14.00.

Välkomna!

**Vandringen ingår i kommunens
miljödagar.**

**Samverkan med
Naturskyddsföreningen och
Friluftsrådet.**

Vikingalunken

Söndag 7 oktober

Start och mål:

Främjartorpet i Fresta.

Start kl 10 -12

**Naturskön promenadslinga, c:a 7 km
med enkla tipsfrågor.**

Startavgift

Samarr. med Friluftsrådet

Höststädning

**På Hembygdsgården
Lördag 13 oktober kl 10 - 14.**

Vi städar ute och inne.

Lunch serveras

Hedvig Lundqvist - fotograf

**Söndag 18 november kl 13 i
Ladugården, Hembygdsgården.**

**Roland Storm berättar om Väsby's
fotopionjär och visar hennes
fotografier.**

Kaffeservering.

Hedlunds historier

Efter att ha sett många bedrövliga TV-program, kom jag fram till att jag måste skriva av mig och jämföra med vad som bjöds då TV:n var ny.

Vi hade då en granne, som troligen var en av de första i Väsby, som hade denna nymodighet, och han bjöd ofta in oss för att se underverket och det smittade naturligtvis av sig, så vi liksom många andra väsbybor gick ned till Elektro-Janne och köpte en 14-tummare. Den samlade hela familjen, som satt och gladdes åt Lars Holmqvist och Lennart Hyland, som gjorde riktiga familjeprogram. (Jag favoriserar inte dem för att de hade samma initialer som jag).

När TV:n är på idag blir jag mest bedrövad, för någon större variation finns inte. Det är antingen mord eller matlagning som bjuds.

Och då de s.k. nyheterna kommer är det vanligaste uttrycket: SVT kan avslöja, så jag undrar om SVT är en underavdelning till SÄPO? Och tittar man på ögonen på den som avslöjar, ser man hur de riktigt lyser.

Före TV-åldern var det ju ångradion som gällde, och ett stående inslag där var grammofontimmen, vilken, som tur var, annonserades i dagstidningarna. Mina föräldrar var väl som de flesta andra mest förtjusta i Sven-Olof Sandberg och Harry Brandelius, men före dessa hade det funnits en riktig smörsångare som hette Johnny Bode, och värre än den sångaren gick inte att uppleta. Han lät förfärligt.

Några kvinnliga sångerskor, som slog an var Margareta Kjellberg och Karin Juel. Men jag

hade en gång hört en tenor, som hette Tito Scipa och efter det var jag såld. Vackrare än tenorior fanns inte tyckte jag, men vad pappa sa låter sig inte skrivas. Men fortfarande lyssnar jag gärna på Jussi Björling och Pavarotti och helst då på Nessun Dorma. Finns det något vackrare?

Det som idag kallas musik och de s.k. programledarna tillhör definitivt inte mina favoriter. Illa låter det och hur människorna betar sig går inte att beskriva. Jag tycker oftast att de ser ut att vara ute i sista stund för att hinna till toaletten. Nej, det är faktiskt så att jag tycker Kalle Jularbo låter vackert.

För att avsluta med vad jag började, TV:n, så har jag kommit fram till att ju större bildformat, desto sämre program, det tycks gå hand i hand.

Någon har kanske upptäckt att jag inte skrivit något om idrott. Men det är avsiktligt, för jag anser att det är bättre att läsa börsnoteringarna, pengar som pengar.

Avslutar med några ord om den s.k. reklamen. Där finns 3-4 företag, som har värre reklam än andra. För mig verkar den vara gjord av imbecilla för imbecilla, men vilka företag det gäller, får var och en som läser detta tänka ut själv.

Harfva – hvilohem för bildade kvinnor

Det var fröken Walborg Lagerwall, som tillsammans med några likasinnade drog igång "Föreningen själförsörjande bildade kvinnors hvilohems" verksamhet 1908 genom att sända ut ett upprop om anslutning till föreningen. Det visade sig att det fanns intresse för saken och redan 1909 kunde man redovisa ett kapital på 9 200:-, ett aktningvärt belopp på den tiden.

I maj 1909 hyrde föreningen Håknäs, "20 minuters åkväg från Järna station", som första hvilohem. Där kostade en helinackordering två kronor dygnet och ville man ha ett varmbad någon gång, så kostade det 30 öre extra. Verksamheten på Håknäs varade några år och under tiden planerade man för anskaffning av en egen gård.

1913 köpte föreningen jordbruksfastigheten Harfva i Ed. Där utvecklade man hvilohemmet

och drev också jordbruket. Som föreståndarinna tjänstgjorde fröken Ebba Fleetwood. När hon gick i pension 1955, efterträddes hon av fru Dagmar Grubbström, som moderniserade och utvecklade jordbruket och anläggningen i övrigt. När Dagmar Grubbström pensionerades 1977, kunde ledningen av verksamheten inte hållas på en rimlig kostnadsnivå. Tiderna hade också förändrats och behovet av denna typ av verksamhet förelåg inte längre. Föreningen beslöt därför att avveckla rörelsen och sälja gården.

Dagmar Grubbström avled 1987. Därmed upphörde också föreningens enda kvarvarande förpliktelse, den att betala hennes pension, och föreningen upplöstes 1988, efter 80 års verksamhet. Under 45 år (1931-1976) arrangerade föreningen "Kvinnornas julmessa" i Ostermans marmorhallar. Föreningens grundare, fröken Walborg Lagerwall, verkade som föreningens ordförande från 1912 till sin död 1940.

Denna artikel är baserad på "Nytt från Hembygdsföreningen" december 1988. Efter hvilohemmet kom ju Harvakollektivet och annan utveckling och byggnation i området. Men det är en annan historia.

Red.

Av mått och vikt

I den forna tid, då undertecknad gick i folkskolan, alltså för drygt sextio år sedan, fick vi då och då en duvning i stycketalräkning, vilket inte var så alldeles enkelt. Den matematiken har väl alldeles försvunnit idag. Någon enstaka gång kan man fortfarande höra talas om "ett tjug ägg" och då vet de som är något till åren komna att det handlar om tjugo ägg. Resten vet inte hur mycket ett tjug är och kan glädja sig åt att de är yngre. Hursomhelst, för övningar i stycketalräkning är följande tabell till nytta:

1 gross	= 12 dussin
1 dussin	= 12 stycken
1 tolfte	= 12 stycken
1 tjug	= 20 stycken
1 val	= 20 kast
1 kast	= 4 stycken
1 skock	= 60 stycken
1 bal papper	= 10 ris
1 ris	= 20 böcker
1 bok skrivpapper	= 24 ark
1 bok tryckpapper	= 25 ark

Vilket gagn man kan ha av denna kunskap är svårt att veta. Om man kan multiplikationstabellen, så kan man i alla fall räkna ut hur många stycken det går på ett gross. Lätt att komma ihåg, för där slutar tabellen.

Aln är ett gammalt längdmått, som idag framför allt förekommer i korsord. Då kan det vara bra att veta att 1 aln = 2 fot = 4 kvarter = 24 verktrum och att det går tre alnar på en famn.

Ordet tunnland nämndes i ett TV-program härförleden. Vad är ett tunnland? Ett ytmått förstås. Enligt de gamla benämningarna är 1

tunnland = 32 kappland = 56 kannland. I en förvandlingstabell motsvarar 2 tunnland 1 har och då blir det något lättare att räkna ut hur stora ägor man har.

Skålpund står det om i bibeln. Ett skålpund skulle idag motsvara ungefär 425 gram. 20 skålpund var ett lispund och 1 skålpund var 100 ort eller 32 lod. 3 kg = 7 skålpund.

Medge att det är lättare att räkna med 10 och 100.

Inga Lisa Gustafsson

Almqvistaren

Till bikupan en Geting kom, och
på dess fluster
begynte morskt spatsera likt
en filibuster
”Vik hädan, Honungstjuv!”
skrek nu ett argsint Bi,
som av en händelse kom ut,
där gick förbi,
och vände honom ändan, måttande dess ljuster
att stinga fienden. ”Vet du fördömda skalk!
att jag är här vår höga Drottningens riksmarskalk”.
”Åh,” svarte Getingen, ”jag är ej kommen hit
att ta er honung,
Men – ni blott drottning har och
jag vill bli er Konung.”

Mer om Odenrick

En avdelning av Lions Club bildades i Upplands Väsby 1956. Två som anslutit sig var komminister Sven Odenrick och Victor von Bahr, chefsläkare vid Löwenströmska lasarettet. I en paus vid ett av de första

sammanträdena stod dessa två herrar och pratade med varandra. ”Tråkigt nog står det en lögn om min bil”, sa Odenrick. ”Jaså, hur då?” sa von Bahr oförstående. ”Jo, det står Victor Super och det anser jag vara en stor lögn,” replikerade Odenrick.

Vilket bilmärke pastorn körde vet väl läsekretsen.

Vid ett annat tillfälle berättade pastor Odenrick för affärsmannen Yngve Walerud under en kafferast i förhandlingarna, vilken stor förmån det var att få bo i Eds prästgård. Walerud höll med om att det ju var en stor förmån att bo i ett så vackert gammalt hus. ”Nja, det var inte så jag menade,” sa Odenrick. ”För ser du, om jag vid något tillfälle ville ha en god söndagsstek, så hämtade jag bössan, gick in i salen, öppnade fönstret mot trädgården och satte mig på en stol och väntade.

Efter en stund brukade det komma en jösse skuttande för att äta gräs och då sa det pang och söndagsmiddagen låg i gräset klar för avhämtning.” De båda herrarna kände sig helt överens om förmånen att ha fått bo i ett hus med sådana möjligheter

Anekdoterna om den färgstarka prästen i Ed, tillika hembygdsföreningens förste ordförande, är insända till Hembygden av Yngve Walerud.

Det tackar vi för och uppmanar alla som har liknande hågkomster att höra av sig till tidningen.

Red.

Karlslund - En dokumentation av Katarina Nordli, september 1980

Med häst och vagn skulle Maria Charlotta Krantzon, född den 12 augusti 1858 i Godegård, Östergötland, ha tagit sig upp ifrån Småländs mörka skogar – Trånghalla i Bankeryd församling – där hon förestod ”asylet Skuggan”, en ”anstalt afsedd för barn och äldre hvilka äro andesvaga eller periodvis lida af sinnesslöhet och därför äro i behof af vård”. (Årsredog. FSBV 1898.) De inackorderades antal var 22.

De for genom Östergötlands slättbygder och Kolmårdens branta backar och hamnade så småningom i Karlslund, Fresta socken i Sthlm län bland tallar och blåbärsris. Med sig hade hon maken, soldaten Johan Fredrik, och dottern Edith Maria. Dessutom några av asylisterna från ”Skuggan”, bröderna Kalle och Ture Rehn, Amalia, Malla kallad, och Hulda Andersson. Dessa fyra kom sedan att bli passuppar i Karlslund intill döddagar. Året var 1901.

Varför hamnade då denna Maria Charlotta Krantzon i Karlslund i en före detta snickeriverkstad? Det förtäljer inte myten. Men som ägare av ett privathem för ”andesvaga” hade hon troligen goda kontakter med Föreningen för Sinnesslöa Barns Vård, som hade skola på Norrtullsgatan i Stockholm. Flera av ”alumnerna” där som efter avslutad skolgång inte passade på arbetshem, inte hade några godvilliga anförvanter, inte klarade konfirmationen (som ofta var huvudmålet) – som

Eds prästgård

ansågs som ohjälpliga, skickades ned till ”Skuggan” i Trånghalla.

Man kan förmoda att Maria Krantzon genom kontakter med denna förening blev tipsad om Karlslund som ett lämpligt alternativ till Trånghalla. Det borde vara lättare att få patienter så nära huvudstaden än det var på den småländska landsbygden, där föräldrar till ”vanartiga” eller handikappade” barn knappast betalade för att lämna bort dem. Årsavgiften var på 1890-talets slut 250-400 kronor.

”Man talar om olika typer av idioter, den tröge, torpide individen med sitt breda ansigte, sin klumpiga kropp och mycket korta ben. Hullet var svampigt. Den vänliga, som tillskrifves sagans små varelser blickar fram ur hans ögon, men vakenhet och intelligensen söker man där förgäves. Han tillhör de lågt stående intellektuella idioterna. Här finns också ex. på smidiga barn med mjuka, kattlika rörelser och skriftande ögon – de tillhöra den opålitliga kategorien, hos hvilka den intellektuella och moraliska bristen göra sig i ungefär lika grad gällande.

Öfverhuvud taget afteckna sig gifvetvis temperament samt graden af sinnesslöhet i ansigtsuttrycket. Det är slött, måttligt slött, förvirradt, hos en del rätt vaket och förståndigt, en ofantlig blyghet utmärker en och annan, ängslighet afspeglar sig hos några, andra se opålitliga eller inbundna ut” -, säger läkaren Georg Hellström i juli 1896 (FSBV årsberättelse 189)

1895 fanns

- 1) uppfostringsanstalter (skolor)
- 2) arbetshem
- 3) vårdanstalter (asylor): Hoppet, Skuggan

Tillflykter – ”för sådana barn hvilka ej kunnat få plats vid de enligt bestämmelserna för åtnjutande af stadsanslag upprättade asylor, skolor och arbetshem.”

”Den gamla svenska benämningen på dem som idag kallas psykiskt utvecklingsstörda var fånar eller fåniga. Men när de ett stycke in på 1800-talet började bli föremål för vetenskapliga studier, kallades de för det mesta idioter.

Med den benämningen ville man markera en ny och sakligare inställning. Ibland reserverades den nya benämningen för de svårare fallen, medan de lindrigare kallades imbecilla. Ur 1800-talets försök till mera preciserade diagnoser kom sedan ytterligare två termer, som varit i bruk till helt nyligen: kretiner och mongoloida. Kretin crétin (dial. från alpomr.) chrétien = kristen, d.v.s. en stackars medborgare.

De första institutionerna kallades för idiotanstalter, men snart började man åtminstone i officiella sammanhang att i stället för idioter säga sinnesslöa, och så sade man ännu i början av 1950-talet. Stora praktiska konsekvenser fick uppdelningen av de sinnesslöa i två gruppen: bildbara och obildbara. Den uppdelningen antyder att man fäste stor vikt vid resultatet av verksamheten, och det kan vara naturligt att gå över till frågan: vad var det som gjorde att intresset för dessa människor hos enskilda, organisationer, kommuner och stater började växa fram under decennierna kring 1800-talets mitt? Var det omsorg om idioterna? Eller var det

samhällets intresse av att i någorlunda städad form fösa dem åt sidan?

Pionjäreerna var alltid enskilda som började arbetet och sedan så småningom fick det allmänna att ta över verksamheten. Den första, som i vårt land tog till orda för inrättandet av specialanstalter för psykiskt utvecklingsstörda, var psykiatern och medicinalrådet Carl Sondén. I en artikel med rubriken ”Om idioters uppfostran och undervisning” i läkartidskriften Hygiea 1857 vänder han sig mot den då vanliga uppfattningen att de utvecklingsstördas tillstånd är oförbätterligt. Han skriver: ”Till den lärda och olärda världens förvåning och människovännens sanna glädje har genom fransmannen Edouard Séguins (läkare och pedagog) otroliga ihärdighet och självupppoffrande verksamhet blivit till full visshet ådagalagt, att de allra flesta svagsinta barn kunna genom undervisning och uppfostran ej blott förbättras utan också ändå därhän omskapas, att de bliva dugliga och nyttiga för samhället”. (ef. Daniel Melin: Johannesberg 1866-1966).

1 september 1866 startade Emanuella Carlbeck en idiotskola för 4 barn i en trerumslägenhet i Göteborg. Hon var pionjären i vårt land, ”Idiotmoster” kallad.

1875 flyttade hon sin verksamhet till Johannesberg utanför Mariestad. 23 skolbarn, 7 arbetshems- och privatelever samt 17 befattningshavare.

Det andra föredömet: Föreningen för sinnesslöa barns vård, som 1870 startade en idiotskola vid Norrtullsgatan i Stockholm. Många gånger var det endast svårt försummade barn. Barnen gick i skola i fyra år, där de lärde skrivning, räkning, läsning och kristendomskunskap och något hantverk; blev de så konfirmerade.

Det var målet, inledning till det vuxna livet även för dem.

De duktigare blev städerskor eller arbetare. De mindre duktiga fick resa hem, till arbetshem eller hamnade i fattigvården

Asyl eller vårdhem för de förment ohjälpliga: 1875 fanns det i hela landet 47 platser för bildbara, 1900 680.

1944 då undervisning och vård av bildbara sinnesslöa för första gången reglerats i en särskild lag, gällde det att gå vidare till dem som kallades obildbara. Det resulterade 1954 i en ny lag, gällande för hela den grupp som nu kallades psykiskt efterblivna.

En pådrivande kraft blev Föreningen för utvecklingsstörda barn (FUB), vars första lokalavdelning bildades i Stockholm 1952. Det var en sammanslutning av föräldrar, en intresseförening till skillnad från den av yrkesfolk och filantroper dominerade Föreningen för sinnesslöa barns vård (sedan 1870-talet). (Framställningen bygger på Anders Åman: Om den offentliga vården, 1976).

”Föreningen för sinnesslöa barns vård: Genom en tidningsuppsats i slutet av 1860-talet fästes allmänhetens uppmärksamhet på det af fröken E. Carlbeck i Västergötland upprättade hemmet för sinnesslöa barn, och på initiativ af den kände filantropen, doktor O. von Feilitzen och författarinnan Th. Knös bildades 1869 en förening för sinnesslöa barns vård, i hvars styrelse prof. N.G. Kjellgren ingick som ordförande. Som mål för sin verksamhet uppställde föreningen att inom fäderneslandet verka för sinnesslöa barns uppfostran till medvetna och nyttiga medlemmar av samhället, hvilket mål föreningen sökt förverkliga, i början genom att understödja den af fröken Carlbeck grundade anstalten, sedan genom att upprätta egna anstalter, nämligen skolan för sinnesslöa barn i Stockholm, Arbetshemmet för sinnesslöa i Rickomberga (Uppsala), samt genom att öfvertaga skolan och asylen för sinnesslöa vid Karlsvik (Södertälje).

För att möjliggöra utbildandet af personal för de sinnesslöes undervisning och vård har föreningen erhållit statsanslag och upprätthållit ett seminarium, inom hvilket undervisning årligen meddelats i teoretiska och praktiska läro- och övningsämnen åt 8 lärarinneelever. Antalet af de vid de olika anstalterna intagna

barnen har under senare år uppgått till omkr. 100. Föreningen söker genom utgifvande av årsberättelser och mindre skrifter verka för spridande af kännedom om de sinnesslöes behof af undervisning och vård, äfvensom för statens och kommunernas skyldighet att understödja den enskilda välgörenheten på detta område. Föreningens tillgångar uppgingo vid 1907 års slut till 301.146 kr och 87 öre.

Vid 1908 års slut fanns 30 uppfostringsanstalter (skolor och arbetshem) för sinnesslöa barn och sinnesslöa. I Sverige uppgår antalet sinnesslöa enligt en af G. Schultheis 1902 uppgjord approximativ beräkning till omkr. 13.180, hvilket motsvarar 0.25% af folkmängden.” (Nordisk Familjebok, 1908).

Följande år, 1902, gjorde George Schultheis en inspektion hos Maria Krantzons i Karlslund:

”Berättelse till Kungl. Medicinalstyrelsen öfver af undertecknad den 27 maj 1903 förrättad inspektion af Fru Maria Krantzons hem för sinnesslöa å Karlslund i Frestads s:n, Stockholms län.

Närvarande: Lasarettsläkaren C. Håkansson och Fru Krantzons

Som Fru Krantzons nyligen erhållit Kong. Majestäts tillstånd att å Karlslund inrätta en enskild anstalt för högst 38 obildbara sinnesslöa företogs inspektionen hufvudsakligen i ändamålet att meddela nödiga råd och anvisningar för hemmets ombildning till enskild anstalt i den mening som afses i förnyade Nåd. Stadgar ang. sinnessjuka den 14 juni 1901.

Vid inspektionstillfället vårdades å hemmet 42 patienter, hvaraf 29 manliga och 13 kvinnliga; de flesta äro barn, ett fåtal äldre, i en ålder af omkring 20-30 år.

Åtminstone tre af patienterna kunna icke anses såsom sinnesslöa; en av dem syntes lida af någon form av ”enkel sinnessjukdom”, troligen juvenil primär demens, de två öfvriga äro epileptiska och utan trifvel tämligen dementa, men hafva enligt uppgift varit normala, eller åtminstone ej sinnesslöa, under barndomen.

Jag inskräpte hos fru Krantzons nödvändigheten af att afskilja dessa tre patienter från hemmet innan anmälan om föreskrifven besigtning af den blifvande anstalten göres. – Beträffande två andra patienter kunde någon tvekan råda huruvida de rätteligen vore att anse såsom sinnesslöa; frågan huvudvida äfven dessa böra aflägnas syntes mig dock tillsvärd kunna anstå. De öfvriga voro alla otvifvelaktigt obildbara sinnesslöa, ett flertal därjämte epileptiska eller, på grund af förlamningar med mera, vanföra eller hjälplösa. Några hade utan framgång varit intagna å uppfostringsanstalt.

I ett lokalt hänseende voro patienterna fördelade på följande sätt: i en större ganska väl underhållen träbyggnad vårdades 30 patienter, 15 å nedra botten och 15 en tr. upp, jämte 4 sköterskor samt två sköterskebiträden, en kokerska och en sömmerska. I en mindre träbyggnad vårdades 8 patienter och en sköterska i ett par små rum en trappa upp.

Detta hus var för närvarande under ombyggnad och skulle efter ombyggnadens afslutning enligt fru Krantzons uppfattning utrymme komma att finnas för flera än 38 patienter. I så fall får naturligtvis särskild underdånig framställning göras om ändring af koncessionsvillkoren. Tre af de mest svårskötta patienterna, som först vårdades å nedra botten af sistnämnda byggnad, vore jämte sköterska nerflyttade i en mindre förhyrd byggnad omedelbart utanför området. – Denna byggnad får naturligtvis när anstalten träd i verksamhet icke vidare begagnas utan särskildt tillstånd af K. Majestät. – En patient låg för tillfället i den byggnad som inrymmer fru Krantzons bostad.

Betjeningspersonalen utgöres, som af ofvanstående framgår, af 6 sköterskor, hvaraf en öfversköterska, 2 sköterskebiträden, en kokerska och en sömmerska.

Snyggheten i dag- och sofrum var tillfredsställande; i ett par rum förmärktes någon urinlukt, men sådant torde knappast kunna förekommas, så djupt förslöade och graft osnygga som en del av patienterna äro. Enligt

uppgift uppgår antalet af dem som regelbundet låta urin och exkrement i kläder och bäddar till sju. Jag föreskref att dagligen anteckningar i detta hänseende hädanefter skulle föras. – Sängutrustningen var tämligen enkel och delvis gammal, men gaf icke anledning till nämnvärd anmärkning. – Patienternas gångkläder voro hela och snygga. Anmärkas bör här att fru Krantzons ett par timmar i förväg blifvit underrättad om mitt besök. Doktor Håkansson vitsordade emellertid att han vid tillfälliga och oförberedda besök städse funnit snygghet och ordning rådande.

Något tvångsmedel användes ej vid inspektionstillfället, med undantag af ett ett barn som var sängliggande hade ena armen fastbunden vid sängkanten. Emellertid inhämtade jag att stundom tvångströja användes, liksom äfven en del andra tvångsmedel för att hindra patienternas begär att tillfoga sig själfva skador, mot onani etc. Äfven i detta hänseende ålade jag vederbörande att föra fortlöpande noggranna anteckningar.

Det kroppsliga helsotillståndet har enligt meddelande af Doktor Håkansson icke varit godt. Under förra året inträffade 7 dödsfall, de flesta i följd af tuberkulos, hvarjämte talrika sjukdomsfall förekommit, äfven de oftast beroende på tuberkulösa processer i olika organ, såsom lungor, lymfkörtlar, sinnesorgan och huden (abscesser, katarrher, scrufulösa utslag och sårnader m.m.).

Af de vid inspektionen närvarande ledo äfven åtskilliga af sådana åkommor; en del andra syntes kroppsligt klena och dåligt nutrierade. Flertalet hade emellertid ett friskt eller tämligen friskt utseende och företedde ett godt eller tillfredsställande näringstillstånd.

Nutritionsrubbningsar äro utan tvifvel att anse såsom symtom af idiotien; de äro åtminstone, som jag haft tillfälle att erfara, både mycket vanliga och ytterst hårdnackade att bekämpa äfven hos högre stående, d.v.s. bildbara sinnesslöa.

Med hänsyn härtill kan ofvanberörda sjuklighet och kroppsliga svaghet icke anses såsom bevis på bristfällig hygien eller otillräcklig resp. olämplig föda, ehuru väl det måste erkännas att en mera individualiserad dietanordning sannolikt skulle vara till mycket god nytta. Emellertid kan patienternas kroppsliga hälsotillstånd betecknas såsom relativt tillfredsställande.

Någon undervisning förekommer ej. Af de sinnesslöa kunna endast ett fåtal sysselsättas med enklare handräkningsarbeten och dylikt. Oftast vistas patienterna i det fria, enligt uppgift under ständig tillsyn af sköterska. En del torde dock gå omkring tämligen efter eget behag.

Några åtgärder för införskaffande af intagningshandlingar hafva ännu icke företagits,

men skulle nu påbörjas enligt de anvisningar jag vid inspektionen meddelade.

Fru Krantzson antog att anstalten skulle kunna träda i verksamhet under instundande höst.

George Schultheis”

Forts. i nästa nummer

Bilder i repris

Programpunkten ”Historiska Väsbykort och fotografier” visade sig vara så populär, att Roland Storm fick visa den tre gånger – 19/3, 24/3 och 1/4. Alldeles likadant var programmet inte heller, eftersom Roland bytt ut eller lagt till foton ur sitt rikhaltiga material vid de olika visningarna. Håll utklit, senare i höst återkommer Roland med en visning av väsbyfotografen Hedvig Lundkvists bilder.

Inga Lisa Gustafsson

Roland Storm

Föreläsning om fornborg

En månghövdad skara hade samlats den 22 april, när arkeolog Michael Olausson berättade om Runsa fornborg – storgård och kultplats under folkvandringstiden.

Michael Olausson

Det var andra gången han framträdde i ladugården och intresset för utgrävningarna av vad som nu kan ses som en av Sveriges förnämligaste forn lämningar verkar inte ha avtagit.

Olausson redogjorde för vad som hittills har hänt i utgrävningarna och illustrerade föredraget med informativa kartor och bildsviter.

Bland de mer intressanta fynden som gjorts är en fibula (ett dräktspänne), en bit av ett silverarmband, en bit av ett bältesspänne och en pärla.

Utgrävningarna och de marinarkeologiska undersökningarna har fortsatt under sommaren och vi hoppas att Michael Olausson, som är en av landets främsta experter på fornborgar, kan återkomma med nya rapporter.

Inga Lisa Gustafsson

Vandring med vattentema

Vandringen gick utmed Frestabäcken från

Stenbron till bäckens utlopp i Norrviken. Vi samlades vid busshållplatsen Pepparbodavägen, 15 personer och tre hundar anslöt

Collage av Stenbron

Första stoppet gjordes vid Stenbron där kartor och berättelser om den försvunna Älvsjön och vägistoria blev utgångspunkt.

Vi promenerade i lugn takt utmed den synliga delen av bäcken fram till Fresta gårds gravfält och kvarnränna. Där gjordes ett stopp för att med fantasiens hjälp förstå medeltidens kvarnar i det brusande vattnet.

Vi vandrade förbi Fresta kyrka och det stora brunnslocket som avslöjar bäckens framfart även som kulverterad.

Bäcken blir åter synlig vid bron vid brukshundsklubben.

Därifrån gick vi utmed den synliga ända till utloppet.

Efter att ha passerat dagvattendammarna och den ”gjorda” våtmarken intog vi den medhavda matsäcken och ytterligare information gavs om området och gravfälten längs bäcken.

Väl framme vid Norrvikssjön gjorde vi en ”besiktning” av vägbron vid utloppet och kunde konstatera att den behöver rustas upp.

Kjerstin Björkman

I CJL Almqvists fotspår

Vårens vandring i CJL Almqvists fotspår ledde oss till Harva och Törndal.

Vårsolen flödade och hela gruppen på ca 20 personer träffades vid Harva gård där vandringen tog sin början.

Fram till Törndal vandrade vi på den urgamla vägen och tittade längtansfullt på de små torpstugorna som fortfarande finns kvar. Det kändes att de flesta av oss inte skulle ha något emot att tillbringa åtminstone sommaren i någon av de gamla stugorna.

Vi fortsatte ner till Mälarstranden och tog en kort rast och jag läste ur novellen Mälaren av den store författaren om Munkholmen och den ensamme roddaren som iaktogs och senare visade sig vara en förrymd bedragare. Novellen slutar lyckligt!

Vandringen fortsatte till Roparudden där vi fantiserade om Strindbergs eska-pader några som-marveckor på 1870-talet tillsammans med Siri von Essen.

Upplandsleden fick efter rasten vid Roparudden leda oss fram till Harva gård där vi lämnade Almqvists fotspår för denna gång.

Kjerstin Björkman

Cykeltur 20 maj

Söndagen 20 maj ordnade Hembygdsföreningen och Cykelfrämjandets Norrortskrets en gemensam cykeltur. I år var vädret betydligt bättre än 2011 och 15 deltagare slöt upp. Turledare var Vanja Edwinson från Cykelfrämjandet och Klas Lundkvist från Hembygdsföreningen. Från startplatsen vid Gamla Apoteket följde vi Almungevägen eller Knutbyvägen som den historiskt sett bör kallas, norrut till Kimsta. Så långt som möjligt följde vi den gamla vägsträckningen och stannade vid milstolpar och väghållningsstenar. För lunchfika stannade vi vid runstenen i Skalmsta.

Kimsta var under 1800-talets andra hälft en av Upplands centralorter i och med att här låg den gemensamma tingsplatsen för Stockholms läns västra domsaga som utgjordes av de fyra häraderna Ärlinghundra, Långhundra, Seminghundra och Vallentuna. Tyvärr brann tingshuset upp 1912. En äldre tingsalsbyggnad och fångboden finns kvar men de är flyttade till Skånela och utgör där hembygdsgården. Kimsta var det första gästgiveriet på denna vägsträcka efter Rotebro och den fina gästgiveribyggnaden finns kvar idag.

Efter Kimsta fortsatte vi västerut till Starrmossen på den så kallade Långåsvägen. Här besökte vi platsen för Seminghundra gamla

avrättningsplats. Avrättningsplatsen ligger precis på gränsen mellan Ärlinghundra och Seminghundra härad och har troligen varit avrättningsplats för flera härad.

Det var vanligt att avrättningsplatserna placerades ute i skogen på gränsen mellan två härad och vid landsvägen.

Därefter följde vi Långåsvägen söderut till Åshusby och tittade på bland annat gästgiveriet.

Hit flyttade Stockholms läns västra domsaga efter branden i Kimsta 1912 för att från 1919 hålla till inne i Stockholm. Turen avslutades vid Norrsunda Hembygdsgård ”Vrån”.

Klas Lundkvist

Lunchfika vid runstenen i Skalmsta. Foto: Klas Lundkvist

Skolklasser på hembygdsbesök

Hembygdsgården har visats för två skolklasser under försommaren.

Vetgiriga andraklassare från Sandbergsskolan och fjärdeklassare från Bollstanäs skola har besökt hembygdsgården och tagit sig en titt på hur det gick till ”förr”, och bekantat sig med kaffekvarnar, utedass och gamla vagnar.

Flera klasser tas gärna emot efter överenskommelse.

Inga Lisa Gustafsson

Vårmarknad

På mors dag den 27 maj hölls vårmarknad vid hembygdsgården. Solen sken och syrendoften blandades med doften av nybryggt kaffe över tunet, där folk kom och gick i en jämn ström.

I ett stånd under vårträdet kunde man köpa chili-, tomat- och paprikaplantor liksom olika sorters pelargoner (stjärn-, doft-, herrgårds- och rosenpelargoner) och även blomman för dagen och en del samplanterade grupper. Vid

visthusboden fanns ett annat stånd med intressanta växter och sticklingar till salu – vad sågs om tiarella (spetsmossa), devisia, akvileja, anemon, tolvgudablomma, stjärnfloka, löjtnantshjärta, pion, clematis och olivfärgade liljor.

Kurt Frihammar

För underhållningen till mor och alla andra stod Benny Johans kapell, för dagen förstärkta med Lars Erik Jansson på fiol. Kapellet spelade kända och okända låtar, kommenterade av kapellmästaren själv, Benny Johansson.

Hantverk i form av kassar, väskor, necessärer och lapptäcken fanns att köpa (design Ingrid Pettersson) och Kurt Frihammar sålde förutom växter egentillverkade, härligt doftande ostbrickor m.m. tillverkade av enträ.

Litet av varje kunde fyndas i mjölkammaren och i mangårdsbyggnaden var det premiär för utställningen ”Glad Påsk.”

Inga Lisa Gustafsson

Utställning i magasinet

Den 10 juni var det vernissage i magasinet för de träreliefer, som hembygdsgörelsen övertagit vid rivningen av det gamla gymnasiet. Relieferna föreställer välkända byggnader i UpplandsVäsby och har tidigare hängt i gymnasimatsalen. De hus som avbildats är

Smedby gård, Henriksborg, Kolingsborg, Stora Vilunda, Hammarby apotek, Stora Väsby och Runby Nedra. Dessutom finns en inglasad modell av Marieborg. Trärelieferna är grupparbeten från möbelsnickarskolan.

Vid invigningen höll Kjerstin Björkman ett litet tal från magasinstrappan och representanter för möbelsnickarskolan berättade om träarbetena och deras tillkomst. Utställningen har visats i magasinet över sommaren.

Kjerstin Björkman invigningstalar.

Inga Lisa Gustafsson

Friluftsgudstjänst inomhus igen

Även i år fick den ekumeniska friluftsgudstjänsten hållas inomhus på grund av dåligt väder. Så har det varit fyra gånger under de tolv år som gudstjänsten anordnats. Lika många gånger har det förstås varit soligt och mulet väder har det varit två gånger. Att gudstjänsten inletts i solsken och avbrutits av regnväder med vatten i kaffet har också hänt två gånger.

Gudstjänstdeltagarna fick bänka sig i ladugården och hälsades välkommen av hembygdsgörelsen ordförande, Kjerstin Björkman. Kyrkoherde Johan Stiernstedt var mötesledare och pastor Bengt Säker höll en inspirerad predikan med utgångspunkt från Lukas evangelium 14: 15-24.

Musikstycken och psalmsång var inflikade och som avslutning spelade kantor Göran Dahlman, en veteran som varit med under nästan alla de gånga tolv åren, kyrkpolska på dragspel. Kyrkkaffe avslutade gudstjänsten.

Inga Lisa Gustafsson

Nationaldagsfirande 2012

Nationaldagsfirandet den 6 juni vid hembygdsgården har blivit en tradition för många väsbybor och i år hade fler än någonsin samlats på tunet i vackert försommarväder.

Den 6 juni blev nationaldag 1983, men det var inte förrän 2005 som den blev en arbetsfri helgdag. Från 1916 firades tidigare Svenska Flaggans Dag den 6 juni. Datumet har anknytning till två historiska händelser: den 6 juni 1523 då Gustav Vasa valdes till kung och samma datum 1809 då riksdagen skrev under den gällande regeringsformen, som fastslog allmänna medborgerliga rättigheter.

Firandet inleddes med att de nya svenska medborgarna tågade upp till tunet, anförda av de trummande Drumming Deacons. Därpå hissades svenska flaggan, ett nytt inslag i ceremonin.

Kjerstin Björkman, ordförande i Upplands Väsby hembygdsförening, hälsade alla välkomna till dagens festligheter och sedan

vidtog medborgarskapsceremonin. Representeranter för Upplands Väsby kommun uppmärksammade årets nya svenska medborgare och ceremonin avslutades med nationalsången.

Så var det dags för musikklassens sommarsånger och därefter gjorde Väsby dansklubb en bugguppvisning. Trollkarlen Christian gjorde ett magiskt framträdande, som roade både gamla och unga, varpå Väsby Folkdansgilles söta barngrupp fick visa upp sina färdigheter på dansgolvet.

Årets väsbybo, Lennart Åberg, hyllades för sina insatser bland barn och ungdom av kommunalrådet Per Eric Kanström. Sedan tog sig Picchus spelmän ton och spelade några välkända låtar. Väsbykören sjöng finstämt och ”Den blomstertid nu kommer” avslutade programmet.

Inga Lisa Gustafsson

Foto: Leif Welander

Påsk i mangårdsbyggnaden

Vår lilla sommarutställning, kallad "GLAD PÅSK", har nog alla kunnat känna igen sig i, för den har enbart innehållit sådant som vi numera använder eller pyntar med till påsk plus något enstaka äldre föremål.

Det har varit fastlagsris eller påskris i varje rum, påskägg i olika storlekar och utföranden, äggkoppar, äggvärmare, hönor, kycklingar och

tuppar i olika material, ägghönor, påskbonader, godisharar och allt möjligt annat som hör påsken till samt en flygfärdig påskkärring i ett hörn av sängkammaren.

Beskrivningar och företeelser och ritualer runt påskfirandet har funnits att läsa runt om i utställningen, t.ex. vad påskkärringarna har för sig i Blåkulla och hur det kommer sig att vi tar in ris och videkvistar till påsk.

Inga Lisa Gustafsson

Mänskligt stöd genom tiderna

Människan har genom tiderna ofta nyttjat stav eller käpp som ett extra stödben under sin tvåbenta vandring genom livet.

Stenåldersfolken använde primitiva spjut under sina jakter på mammut, vildren, älg och andra större, fyrfota djur. Spjutet tjänade även som vandringsstav under jägarens långväga förflyttningar till fots i sökandet efter villebråd.

I Spanien har träspjut med eldhärdade spetsar påträffats tillsammans med elefantben i jordlager, som är ca 400 000 år gamla.

När människorna med tiden slagit ner sina bopålar och blivit bofasta, först temporärt, sedan permanent, så utvecklades en primitiv form av boskapsskötsel av viss nomadkaraktär. Denna kunde innebära smärre hjordar av getter och får, som vallades av sina ägare, herdarna. Dessa var ofta utrustade med vandringsstavar, s.k. herdestavar, då de till fots följde sina hjordar över vidsträckt område för att finna bete åt djuren.

Även herdestaven tjänade mer än ett ändamål. Dels som stöd för sin ägare under vandring i ofta svår terräng och dels som vapen i kampen mot de rovdjur, som emellanåt hotade och angrep hjorden.

Herdestaven med sin dubbla funktion har genom seklen levt kvar hos herdarna och återfinns i Europa inom höglänta områden i t.ex. Karpaterna, på Balkan samt här och var i medelhavsområdet. I vårt land har vallning av husdjur numera helt upphört.

I bl.a. Främre Orienten blev herde en naturlig benämning på gamla och mänskliga ledargestalter, t.ex. kungar, furstar och lärde. I Gamla Testamentet benämns Gud som Israels och den enskildes herde. I Nya Testamentet betecknas Kristus som den gode herden. Även kristendomens kyrkliga ledare och själasörjare kallades herdar. Det latinska ordet för herde, pastor, blev vanligt inom kristendomen, (jfr kyrkoherde).

Biskopsstavar eller krumstavar är symboliska herdestavar som bärs av biskopar. Kråklan avslutar staven upptill med en inrullad volut. Denna var ursprungligen enkelt utförd, men blev under medeltiden allt mer utsirad.

Påven bär en korsstav med krucifix. I östliga länder bär biskopen en stav, som upptill avslutas med två ormar vända mot varandra.

Under 1600-talet förekom spatserkäppar i högreståndskretsar. Käpparna var tillverkade av spanskkrör, d v s rottingpalm i form av en lång, spetsig stav med en knopp upptill. Den användes av både damer och herrar.

Från 1500-talet fanns käppinstrument, d v s musikinstrument i utförande som promenadkäppar. De var mest typiska under 1700-talets Sturm und Drang-period och 1800-talets Romantik. I Centraleuropa uppkom blockflöjten i käppgestalt, czakan, och även käppviolin, som i vandringsläge hade strängar och stråke inkapslade i käppen.

Under senare delen av 1700-talet togs promenadkäppar i allmänt bruk bland herrar. Käpparna tillverkades av bambu eller spanskkrör och var ofta försedda med krycka. Promenadkäppar användes långt in på 1900-talet. En promenadkäpp med graverad silverkrycka var fram till 1940-talet en rätt vanligen förekommande gåva till herrar som fyllde 50 år och som nu ansågs ha nått en så hög och aktningvärd ålder, att de var i behov av käpp, när de tog sig fram till fots.

Det äldsta återfynd av skidor från förhistorisk tid, som någonsin förekommit, är från

3 200 år f. Kr. Det gjordes i Kalvträsk i Västerbotten.

Skidstavar var tidigt i bruk hos samerna. De använde i regel en lång trästav, som de fattade med båda händerna. Med dess hjälp sköt de sig framåt på skidorna och nyttjade även staven för att hålla balansen och bromsa upp farten i trängda situationer.

Den ”enstaviga” skidåknningen förekom under 1400-1500-talen och framåt. (Jfr Gustav Eriksson Vasas skidtur på flykt från Norge 1521). Skidorna var ett viktigt redskap för att ta sig fram i obanad snöterräng, särskilt under jakt. Någon fritidsåkning på skidor förekom inte förrän i slutet av 1800-talet. Under 1900-talet kom skidåknningen igång på bred front som folksport i vårt land. Detta sedan man kommit igång med industriell skid tillverkning på flera orter i landet. Man använde nu två skidstavar för att få fart och balans i skidspåret.

Stavarna var i regel tillverkade av bambu med en stor s.k. läderskringla nertill, vilken tjänade som snösko vid skidåkning i djup, lös snö. Materialet i skidorna var oftast furu eller björk, som i senare skeden förstärktes i kanterna av hårdare trä, t.ex. bok. För utförsåkning i fjällterräng användes ofta hickoryskidor. De var tunga och ofta försedda med stålkanter.

Dagens moderna skidutrustning har föga likhet med den som fanns i begynnelsen av förra seklet. Den har utvecklats från att ha varit ett praktiskt transportmedel till ett utpräglat fritids- och tävlingsredskap. Från att tidigare enbart ha bestått av trämaterial är dagens skidor uppbyggda av olika plast- och glasfibermaterial, ofta med inbyggda luftkanaler för att reducera vikten och ge skidorna speciella egenskaper. En tävlingsskida väger idag c:a 1 kg.

Även utvecklingen av skidstavarna har skett lavinartat. Dagens stavar är i regel tillverkade av kolfibermaterial och har en ”kringla” i mini-mini format.

De gamla spatserkäpparna med krycka har fått efterföljare av sportigt slag i form av de s.k. gästavarna, d.v.s. stål- eller kolfiberstavar i teleskoputförande. De används nu allmänt som redskap av folk i alla åldrar vid promenader på vägar och stigar i terrängen.

När ”gästavarna” började lanseras och användas, så höjdes till en början många ögonbryn. Många ansåg att det föreföll lite ”töntigt” att gå omkring på snöfri mark med enbart ett par stavar men utan skidor.

Vartefter tiden gick, och sedan läkarvetenskapen uttalat sig positivt om nyttan av ”stavgång”, så

har ”gästavarna” blivit ett mycket populärt och ofta använt fritidsredskap hos svenska folket, när de ger sig ut på promenad för att få frisk luft och röra på armar, ben och bål.

Till sist något om det redskap, som verkligen kommit för att stanna till hjälp och glädje för många i vårt samhälle: rullatorn, denna fantastiska kombiuppfinding i form av en minivagn på 4 hjul med styrhandtag, transportkorg och ett sittbräde för brukaren, har verkligen inneburit en positiv revolution för många av den äldre befolkningen i vårt land. Många människor med nedsatt rörelseförmåga har i rullatorn fått ett hjälpmedel, en ”käpp” med fyrpunktstöd, som gör att de med hjälp av denna kan förflytta sig inom- och utomhus på ett sätt, som var uteslutet för bara några decennier sedan. Nu kan de till fots ta sig till olika aktiviteter i samhället, antingen det gäller att handla en liter mjölk i affären eller delta i föreningslivet och olika kulturella utbud.

Man kan ana att rullatorn i viss mån är sprungen ur ett annat fantastiskt redskap, nämligen sparkstöttingen. Denna har ju genom sekler varit ett mycket anlitat transportredskap under vintertid, då snö och ishalka råder. I de norra delarna av vårt land är sparkstöttingen fortfarande ett mycket använt fortskaffningsmedel för många, ej bilburna, människor när de vill uträtta sina dagliga ärenden i samhället.

På våra breddgrader har sparkstöttingen vintertid numera tyvärr fallit bort ur trafikbilden. Detta beror på att det man förr benämnde ”gott sparkföre” inte existerar längre, då kommunens vinterväghållning med sandning av gångbanorna i tätorten omöjliggör sparkåkning. Man kan väl säga att det ena goda här har förskjutit det andra.

En annan faktor, som reducerat sparkstöttingens förekomst inom våra landamären, är den påtagliga väderleksförändring med milda vintrar och ett mindre ”gott sparkföre”, som numera råder i våra delar av vårt avlånga land.

Sammanfattningsvis kan väl sägas att utvecklingen av människans hjälpmedel vid fotledes framfart i terrängen, från de första

primitiva träspjuten/herdestavarna) till dagens sofistikerade gåstavar i kolfiber och rullatorer på 4 hjul, har gått käpprätt åt rätt håll till fromma

för människan, som stapplar vidare på sina två ben.

Lars Erik Jansson

Karljohan – Upplands landskapssvamp

En symbol för hembygden ska man ha. Främst kanske ett landskapsvapen, som ger en sammanfattning av det man ska vara stolt över. Senare tider har också gett oss landskapsblommor, -fåglar, -fiskar, -djur och -stenar. På tidiga 1990-talet fick vi också landskapssvampar.

När man valde svampar, som skulle symbolisera de olika landskapen, tänkte man på att landskapssvamparna skulle vara allmänna i landskapet och/eller typisk för detta. Den skulle också kunna vara en typart för en speciell naturtyp, som eventuellt också behöver naturskydd. Landskapssvamparna skulle heller inte vara giftiga.

Kantarellen är vanligt förekommande i nästan hela Sverige och ansågs inte böra företräda något speciellt landskap.

Den svamp som valdes till landskapssvamp för Uppland blev Karljohan, sopparnas sopp, godast av alla. För hette Karljohanssvampen stensopp, en benämning som man ibland fortfarande hittar i svampböcker. Det finns många olika stensoppar i Sverige, den sopp som nu kallas Karljohan är den ursprungliga, som kan återfinnas i både löv- och barrskog. Sitt namn har den fått efter Karl XIV Johan, som man väl kan säga förde in mer av det franska köket i Sverige. I den franska matlagningen var svamp redan på Karl XIV Johans tid en välkänd och uppskattad ingrediens.

Det sägs att Karl XIV Johan lär ha odlat stensopp i Rosersbergs slottspark. Huruvida det ligger någon sanning i detta är okänt, men svampen kan ju förvisso ha växt där i mängder ändå och uppskattats av kungen.

Elias Fries, (1794-1878) känd botanist och svampkännare, skriver att Karljohan kan odlas och att stuvning på denna sopp var ”en av H.M Carl Johans favoriträtter, fast väl ingen torpare i Sverige f.n. anser sig så arm att han skulle vilja förtära densamma.”

Så småningom har både torpare och andra lärt sig äta svamp och att uppskatta den speciella, kryddiga smak som Upplands landskapssvamp, Karljohan, har.

Inga Lisa Gustafsson

Källa: Svenska landskapssvampar av Pelle Holmberg

Lekar från förr

Artur Hazelius (1833-1901), språkman och etnograf, Skansens och Nordiska Museets grundare, gav i slutet av 1870-talet på PA Norstedts & Söners förlag ut en serie ”Småskrifter för folket”, som kunde köpas för 10, 15 eller 20 öre. Innehållet kunde vara ”fosterländska sånger, sägner om jättar, troll, tomtar och näcken, lekar, gåtor och ordspråk.”

Vad lekte man 1877? Under rubriken ”Härdande kroppsöfvningar” återfinns vi

1. Bryta arm

Två gossar sätta sig å ömse sidor om ett bord, emot hvilket de stödjå hvardera sin högra eller hvardera sin vänstra armbåge, och fatta sedan säkert tag i hvar andres händer. Sedan söker hvar och en att vika ner den andres hand mot bordsskivan.

2. Mala salt

Två gossar eller flickor fatta hvar andras händer såsom till dans. Sedan luta de sig bakåt, så långt de kunna, och snurra hastigt omkring med korta steg, sättande klackarna mot golfvet.

3. Väga salt

Två gossar ställa sig med ryggarna vända mot hvar andre. Sedan fatta de armkrok med hvar andre och upplyfta hvar andre skiftesvis så, att den lyfte efter hvarje lyftning hvilar på den andres rygg.

4. Draga kafvel

Två gossar sätta sig på golfvet midt emot hvar andre så nära, att hvarderas fötter stödjås emot den andres. Sedan fatta de med händerna om en kafvel och söka att lyfta hvar andre från golfvet.

5. Tämja stutar

Två gossar taga ett rep, hvars ändar blifvit sammanknutna, öfver sina nackar och under sina armar, lägga sig så framstupa på marken med fötterna vända mot hvar andres, och krypa hvar åt sitt håll, sålunda frestande att med repet draga hvar den andre från hans plats.

Andra lekar, för båda könen:

Pipleken

Sällskapet dansar i ring omkring golfvet med eller utan sång. Midt uti kretsen går någon med förbundna ögon och en käpp i handen.

Då blindbocken stampar i golfvet, stannar ringen, alla är tysta och ingen får vidare röra sig. Blindbocken räcker ut käppen, som emottages af den, åt hvilken han räckes. Käppen föres till munnen både av blindbocken och af den, som emottagit densamma. Den förre låter höra ett pipande eller annorlunda beskaffadt läte – piper, jamar, gal, pustar, suckar m.m. – hvilket på samma sätt besvaras af den andre, som håller käppen. Den blinde gissar efter ljudet, hvem den svarande är, och får två gånger förnya sitt försök. Har han träffat rätt, aflöses han af den som han gissat på, felar han tvänne gånger, förnyas omdansningen och gissandet, till dess blindbocken lyckats igenkänna någon.

Blindbock

Endast tvänne personer deltaga i leken, bägge med förbundna ögon. Det öfvriga sällskapet utgör åskådare.

Den ene blindbocken skall fasttaga den andre. Den jagade har en nyckelknippa eller en liten klocka i handen, och gifver genom skramlande eller ringning till känna, hvar han befinner sig, men skyndar sig genast undan. Härunder uppstå många löjliga uppträden. Tages den efterjagade, får han i stället blifva den jagande. Leken fortsätter, så länge han roar.

Olof Andersson och hans gumma

Den, som förestår leker, väljer en gosse och en flicka af sällskapet att föreställa Olof Andersson och hans gumma. De öfvriga få hvar sitt namn efter vanliga maträtter eller matförråd i ett hus, såsom bröd, mjölk, skinka, smör, ost, fisk, soppa, bakelser m.m. De lekande sitta i ring: Olof och hans hustru inom den samma. Förstyret i leken talar ungefär sålunda: Olof Andersson och hans gumma äro ett hederligt

par.

När man kommer till dem, undfågnas man med bröd, ost, smör o.s.v. Så ofta Olof Andersson och hans gumma eller någon slags mat nämnes, skola de, som föreställer dem, stiga upp och hastigt vända sig om samt åter sätta sig. Den, som häruti försummar sig, eller därvid sätter sig på en annan plats, lemnar pant.

Anföaren i leken talar fort, namnen upprepas om hvarandra samt flere gånger för att gifva det hela lif och rörelse. Yttrar han att "Olof Andersson och hans gumma skola göra gästabad och uppduka allt, hvad huset förmår" eller att de "vilja hafva alla rätter på sitt bord", skola alla stiga upp och svänga om. Försummar sig någon härvid, bötar han med pant.

Räfleken

En af deltagarne i leken föreställer räfven. Han sitter på en sten, om leken utföres i fria luften, på en stol eller dylikt, om han företages inne i rum. En annan, vanligen en flicka, föreställer gåsen och de öfriga hennes ungar. Gåsen och ungarna ställa sig i rad bakom hvarandra, hålla hvar andra i kläderna samt gå hvissa hvarf omkring räfven under sång:

"Gåsen går på gården och nappar grönt gräs: tvi vare den räfven, så falsken han är om sommaren!"

Därefter stannar raden framför räfven med gåsen främst och ungarna bakom henne. Gåsen frågar: "Är räfven hemma idag?" Räfven: "Ja." Gåsen: "Hvad gör han då?" Räfven svarar: "Han sitter på en sten och knaprar sina ben, väntar färskt till kvällen."

Gåsen frågar: "Hvem skall det bli?" Räfven svarar: "Du och dina ungar!" Nu springer räfven upp och söker taga någon af ungarna, hvilket hindras af gåsen, som med utbredda armar ställer sig framför honom och ej får med våld undanskjutas, utan blott genom skyndsamma vändningar förbigås. Härunder håller sig ungarna sorgfälligt bakom gåsen, men vid de hastiga krökningarna, hvilka sålunda uppstå i

raden af de lekande, söker räfven tillfälle att borttaga den ena efter den andra af dem. På detta sätt fortfar leken, till dess hela raden är utödd. Den först tagne blir nästa gång räf'.

Red. anm.

Armbrytning har ju överlevt och blivit en sport och att leka blindbock kanske någon känner till, men i övrigt är säkert lekarna helt främmande för dagens barn, som inte ägnar just någon tid åt hårdande kroppsöfvningar.

Glöm inte att anmäla ev flyttning!

Meddela hembygdsföreningen:

Upplands Väsby Hembygdsförening

Box 40

194 21 Upplands Väsby.

info_uvhhbf@yahoo.se

Hur man kokar gott kaffe

Ett nödvändigt villkor för att man skall kunna koka gott kaffe är naturligtvis först och främst, att man har en god råvara. En sådan kan endast erhållas genom sakkunnig blandning av olika kaffesorter,

blandningens riktiga rostning och en lämplig förvaring. I allmänhet överlåter ju konsumenten numera och med rätta ått kaffespecialisterna och deras sakkunskap att draga försorg om kaffets blandning och rostning, och förbrukaren har blott att sörja för det rostade kaffets förvaring och kokning, eventuellt även för dess malning.

I motsats till orostat kaffe, som tål lagring under många år och vars kvalitet till och med förbättras genom dylik lagring, har det rostade kaffet en mycket begränsad hållbarhet och fordrar särskild omsorg vid förvaringen. Detta beror därpå, att kaffet undergår en genomgripande förändring genom rostningen. Först genom rostningen bildas nämligen de ämnen, vilka ge kaffet dess goda, aromatiska smak. Dessa ämnen äro emellertid lättflyktiga och ingå i kaffet i mycket ringa mängd. Vidare söndersprängas kaffebönornas cellväggar genom rostningen, så att fettet i bönorna tränger ut och utsättes för luftens inverkan samt lätt härsknar. För att motverka de aromatiska ämnens avdunstning och fettets härskning bör det rostade kaffet förvaras så kort tid som möjligt och i möjligast väl tillslutna kärl (bleckburkar eller ännu hellre glasburkar med inslipad propp).

Alla de förändringar, som ske vid det rostade kaffets förvaring, försiggå naturligtvis hastiga-

re, då kaffet är malet än då det är omalet. Malet kaffe erbjuder ju större yta för avdunstningen och för luftens tillträde och angrepp än omalet kaffe. Man bör därför – om man nödvändigt vill försä sig med rostat kaffe för någon längre tid – helst blott mala så mycket som förbrukas för varje kokning. För övrigt må bemärkas, att en på fullt riktigt sätt utförd rostning ej blott har betydelse för kaffets smak utan även för hållbarheten. Ett för hårt rostat kaffe förlorar redan genom rostningen en större del av de värdefulla flyktiga beståndsdelarna, dessutom får det ”bränd” smak och ”svettas” hastigare och kraftigare än annat kaffe. Svetteingen, som beror på att större mängder fett tränga ut från bönornas inre, medför en förhållandevis snabb och kraftig härskning och därav följande smakförsämring.

Vid kaffedryckens beredande gäller det att med kokande vatten utdraga de i det rostade kaffet ingående värdefulla ämnena, men att söka undvika en utlösning av vissa mindre önskvärda beståndsdelar i kaffet. Bland de förra märkas särskilt de redan tidigare omnämnda flyktiga ämnena ävensom det genom dess livgivande egenskaper bekanta koffeinet (koffeinet bidrager dock ej till den goda smaken), bland ämnena av senare slaget återfinns den s.k. kaffegarvsyran. Denna har ej blott en bitter och sammandragande smak, utan den verkar även ogynnsamt på matsmältningen, emedan den utfäller äggviteämnen, vilka ingå som verk samma beståndsdelar i matsmältningssvetskorna. Förutom genom vanlig kokning kan man även bereda kaffe genom att gjuta häftigt kokande vatten över det malda kaffet, som befinner sig på en särskild silbotten eller i en tygpåse. Ett dylikt förfarande är dock tämligen omständligt och oekonomiskt.

Det senare skall ej heller ägnas någon närmare uppmärksamhet i det följande. För att ernå ett gynnsamt resultat vid den vanliga

kaffekokningen bör man ej koka onödigt länge och under alltför livlig ångbildning. I sådant fall kan man nämligen förlora alla kaffets välsmakande, lättflyktiga beståndsdelar. Dessa koka nämligen särskilt lätt bort tillsammans med vattenångorna.

Detta kan för övrigt påvisas på så sätt, att man i stället för att låta ångorna gå ut i luften – leder dem genom ett rör, som avkyles med rinnande vatten, ett s.k. destillationsrör, samt uppsamlar de förtätade ångorna.

Dessa bilda då en färglös och vattenklar vätska med kaffets angenäma lukt och smak. En onödigt långvarig kokning har emellertid ej blott den olägenheten, att man förlorar en del av kaffets välsmakande beståndsdelar, utan ju längre kokningen varar, desto mer utlöses också av den mindre önskvärda kaffegarvsyran. Å andra sidan bör man naturligtvis ej koka så kort tid att en utlösning av kaffets värdefulla ämnen ej hinner att ske, ett fel som dock torde vara mera ovanligt än en alltför långvarig kokning.

Det är omöjligt att fullt exakt fastställa den för kaffets kokning erforderliga tiden. Kaffet är ju en naturprodukt med växlande sammansättning och egenskaper. Härtill kommer graden av rostning och malningens grovlek. Som en vägledning vid kokningen torde följande kunna tjäna. Man bör använda ett möjligast finmalet och väl rostat kaffe, ty ur ett sådant utdragas smakämnen lättare och hastigare än ur ett mera grovmalet eller för litet rostat. Det är oekonomiskt att använda gamla utslitna

kvarnar, som mala grovt. Kaffet lägges i kallt vatten, varefter det uppvärms till kokning, gärna under omrörning, ty härigenom underlättas utdragningen. Kokningen bör blott pågå cirka en halv minut. Vattnet blir ej varmare än 100 grader, även om det kokar aldrig så livligt och länge. Just det 100-gradiga vattnet är särskilt lämpligt för utdragningen. Efter uppkokningen låter man kaffet draga cirka 3 à 4 minuter. Härefter uppvärms till förnyad kokning under cirka en halv minut, och då låter man det åter draga 3 à 4 minuter, varefter kaffet avhålls från sumpen. Klarningen sker genom tillsats av klarskinn eller litet kallt vatten (klarskinn under kokningen, vatten omedelbart efter den sista uppkokningen).

Man bör undvika ”hårt” vatten, d.v.s. starkt kalk- och magnesiumhaltigt vatten. Hårdheten kan prövas med tvålskum. Tvålen skär sig i hårt vatten. Sådant vatten kan göras mjukt genom tillsats av litet natriumbikarbonat. Man bör alltid använda mycket noggrant rengjorda kärl.

Ovanstående har stått att läsa i en almanacka från 20-talet. Omalet, även orostat, kaffe går fortfarande att köpa om man skulle vilja. Klarskinn, som var fiskskinn från exempelvis torkad långa, blir svårare att få tag på, men kallvatten går enligt beskrivningen också bra att använda. Och vem vill inte ha ett riktigt gott kaffe?

Inga Lisa Gustafsson

— Illustrerade ordspråk och talesätt —

Det är det tjocka som kostar pengar, sa käringen,
åt kaffesump med sked

I skog och mark

Under rubriken "I skog och mark" beskrev fr.o.m. hösten 1930 jägmästare Folke Thörn, stjärnidrottsman i orientering, i Stockholms-Tidningen, ett otal vandringar han gjort i Stockholms omgivningar och manade till efterföljd. Vandringsbeskrivningarna gavs något år senare ut i bokform.

Den vandring som beskrivs i det följande känns helt aktuell. Följ med

Till Runsa fornborg (St. Väsby – Rosersberg)

I hopp om att det strålände höstvädret är oss gunstigt även denna söndag, söka vi oss ut till en av de vackraste trakterna i Uppland, som dock förut inte är oss helt obekant – ty den täcka Skarven, en nordlig vik av Mälaren, beundrade vi redan på Rosersbergspromenaden för några veckor sedan.

Tåg till Väsby avgå kl. 8.15, 9.05, 11.05, 12.05. – Men vi köpa biljett tur och retur Rosersberg för kr 2:75. Promenaden blir 17 km.

Vid Väsby station följa vi vägen söder ut för att så småningom svänga av över järnvägen i västlig riktning. Vi se på avstånd det smäckra kyrktornet på Eds gamla kyrka. Här lyste det en gång i tiden för Carl Michael Bellman, vars namn är ett av de tre i det litterära klöverbladet, som vi möta i denna trakt. Vid Edsby gård svänga vi till höger uppför backen, och efter ytterligare några minuters vandring lyser Skarvens blå yta emot oss. Vi gå förbi den vackra björkallén ner till Harva – det trevligt belägna "Vilohemmet för självförsörjande, bildade kvinnor" – och fortsätta utmed stranden, hela tiden landsväg, men en gammaldags och behaglig sådan, som utan brådska slingrar sig fram längs stranden och vars lantliga lugn endast sällan störes av motorfordon. En mjölksurra, som i upphöjd söndagsro knarkar förbi, understryker bara idyllen.

Där vi möta det nybyggda pensionatet Kairo, låg förr en liten vit stuga – densamma som nu skymtar i den glesnande trädningen på näset

mitt över sjön. Här bodde en sommar Strindberg med sin första fru och chockerade traktens befolkning med sitt efter dåtida begrepp ytterligt fria umgängessätt: en fru som gick med utslaget hår i sommarsolen kunde naturligtvis inte räknas bland hyggligt folk, och badade hon dessutom tillsammans med sin man – då var skandalen klar!

Men många vindar har blåst sedan dess, och nu minnes man med en viss lokalpatriotisk stolthet, att vår store dramatiker bott här i bygden.

Snart svänger vägen av från sjön. Sättra gamla gård passeras, Munkholmens präktiga konturer försvinna, och vi komma ut på ett stort öppet fält. Här ligger på vänster hand ett torp, Stenhugget, och där går vi nu upp och finna i beteshagen på andra sidan en gammal stuga, som på senare tider blivit hitflyttad från sin ursprungliga plats nere vid sjön. Den är inte i egentlig mening vacker, den uppreparerade stugan, men för litterärt intresserade står det ändå en nyromantisk fläkt omkring den, som gör att vi kanske dröja ett ögonblick. Ty detta är C.J.L. Almqvists "Grimstahamns nybygge", och härifrån körde den vackra Katrina i den första daggiga gryningen in till torget med sina kvastar, och här slet den duktige Johan i sitt anletes svett – ja, hela den i all sin enkelhet så fängslande Almqvists novell rullar upp sig ur minnet.

Ta stigen vid ladugårdsknuten bakom stugan, och efter blott ca 300 meter stå vi nere i den täcka gläntan vid sjön, där stugan ursprungligen varit belägen. Vi vända och gå tillbaka samma väg för att efter c:a 200 meter fortsätta vår ursprungliga stig, där denna svänger mot norr.

Nu vandra vi halvannan kilometer genom Runsa fideikommiss välskötta skogsmarker. Stigen slingrar sig ömsom genom granna, äldre barrbestånd, ömsom över senare års hyggestrakter, där trevliga tallföryngringar nu trivsamt spira tillsammans med leende björkplantor tack var betes kreaturens absoluta

frånvaro. Då och då glimtar sjön nedanför till vänster, och blott alltför snart se vi ånyo öppna fält. Efter första gärdesgården svänga vi till höger och så äro vi framme vid Runsa fideikommiss, det gamla säteriet, som redan på 1300-talet omtalas i hävderna. Det tillhörde då ärkebiskopsstolen men reducerades och inköptes av Jakob de la Gardie, Ebba Brahes make. Nuvarande slottet är uppfört på 1600-talet, troligen uppfört under Ebba Brahes änketid, och är särskilt vackert med sin långa, vita långa och tvenne pompösa tornspiror. Efter att ha ägts av fältmarskalken Gustav Otto Stenbock, riksrådet von Liewen och friherre C R Strömfelt, inköptes godset år 1744 av amiralen T Ankarcrona, och det är allt fortfarande fideikommiss i denna släkt.

Utan att vara påträngande kunna vi beundra det stilfulla slottet från sågbacken på andra sidan gården. Vi svänga nämligen ej av allén ut mot landsvägen utan passera gården för att så småningom komma fram till betesfällorna norrut. Vi ha här två berg framför oss, ett större något till höger och ett mindre till synes helt oansenligt rakt i norr. Det är emellertid detta senare, som jag vill visa er. Följ stigen över betesmarken och ta er upp på krönet från sydost. – Det är en fullkomlig kungsväg, kantad av gamla ärevördiga, mossbelupna stenblock som leder mot höjden. Och uppe på krönet passera vi en halvt raserad ringmur och stå nu på Runsa Storborg, en av de ståtligaste fornborgarna i hela Uppland.

Utsikten här uppe på platån, 27 meter över Mälaren, är så storartad, att varje försök att skildra densamma endast blir en matt avbild av verkligheten. Ty vem kan i ord ge en nöjaktig

bild av denna härlighet. Skarvens glimrande yta djupt under stenbranten; blånande fjärdar långt bort mot Sigtuna som lyser fram i ett mörkt skogsparti; de till synes oändliga, gröna skogsfällarna, som vagga runt vikarna, och som endast här och var lämna plats för ljusare åkerpartier, i vilka de vita slotten Runsa och Rosersberg lysa fram; Torsätra murkna, vinglösa väderkvarn reser sig på höjderna mitt över sjön, och höstens obeskrivliga färgprakt målar upp tavlan i guld och rost. Här är dagens rastplats och säkert lämna ni den inte, förrän höstvindarna och ev. klockan mana till nerfärd igen.

Se ni den resliga bautastenen i hagen öster om betesfällorna där borta under det höga berget? Dit styra vi nu kosan och finna här en ovanligt pompös skeppssättning, vilken man hellre än allt annat vill tyda som en domarring med ”nämndemännens” tolv stenar symmetriskt omkransade domarsätet.

Vi följa sedan gärdesgården i sydostlig riktning genom hagen och komma så ut på landsvägen. Vi njuta av den leende Oxundasjön, som slingrar sig söderut mellan bergskammarna. Det lilla gråfärgade Rosendal, Runsa gamla änkesäte, beundras också. Och efter att mitt för det senare ha tagit vägen till höger, befinna vi oss småningom på landsvägen mot Rosersberg, medan ek och andra ståtliga lövträd hela tiden så i stram givakt utmed dikeskanterna. Rosersberg med infanteriets skjutskola har behandlats i en annan promenadbeskrivning. Vår väg till stationen går åt höger mitt för de nya kasernbyggnaderna. – Tåg till huvudstaden avgå kl. 1.32 och 4.06 (vintertidtabell).

Efter 1000 år en sten åt Ingrid

Sedan början av juni står den på plats nära järnvägsstationen, skulpturen som symboliserar vikingakvinnan Ingrid. På 1000-talet lät hon göra ladbron och hugga stenen efter Ingemar, sin man, och efter Dan och Banke, sina söner. ”De bodde i Runby och hade där gård.” Så står det bl.a. på runstenen Ingrid lät resa till deras

minne. Kanske fanns den vikingatida gården helt nära hembygdsgården.

Vattnet gick högre på den tiden och ladbron kunde tjäna som omlastningsplats för varor som behövde skeppas in och ut. Den nutida Ingrid kan från sin stensockel blicka ut över den mo-

derna transportvägarna, d.v.s. busslinjen och

Kjerstin Björkman prövar bildhuggning under överinseende av Britta Norrvi

järnvägen, där hon står i sin lilla rondell. Hon passar märkligt bra in där hon står, vackert huggen av Britta Norrvi. Inristat på ladbrostena står att ”detta skall vara till minne för männen så länge människor leva.” Något sådant vågar man inte rista in på någonting i våra dagar, men vi hoppas att Ingrid-stenen åtminstone får stå så länge vi lever och gärna längre.

Inga Lisa Gustafsson

Skulpturen Ingrid i Västra Järnvägsparken.

Hugo Sabel hedrad med torg

Hugo Sabels torg har tagit form under våren och sommaren. Torget har stenlagts och markvärme installerats för att det skall vara snöfritt på vintern. Rosenhagtorrnsträd ska planteras ut runt torget, som byggs ihop med Suseboparken. Så småningom blir det torghandel med tonvikt på livsmedel på platsen.

Och vem var Hugo Sabel? Det är svårt att sammanfatta, för Hugo var så mycket. Han var en engagerad människa, inte bara i fackföreningen, kommunalpolitiken, biblioteksstyrelsen och kulturnämnden. Han var folkbildare, hembygdsforskare, Riksantikvarieämbetets ombud m.m. samt en av initiativtagarna till Upplands Väsby Hembygdsförening.

Hugo besatt en oerhörd kunskap om Upplands Väsby historia och tvekade aldrig att dela med sig av den. Hans engagemang för hembygden och hembygdsföreningen svek aldrig. Hans minne lever och hedras genom att han nu välförtjänt har fått en plats uppkallad efter sig.

Inga Lisa Gustafsson

En spelman och låtskrivare uppmärksammad

Lars Erik Jansson

En notsamling med titeln "99 av Lars Erik Janssons låtar" har utkommit av trycket. Den har framställts med stöd av Upplands Väsby kommun. En stor del av de låtar som ingår i samlingen har motiv från Upplands Väsby. Av bokomslaget sista sida

framgår följande:

Lars Erik Jansson föddes 1927 i Hammarby församling. Under c:a sjuttio år har han varit aktiv musikanter med tonvikt på delvis jazz/swingmusik och till stor del svensk folkmusik.

Han är sedan 1966 riksspelman och har genom åren spontant åstadkommit ett antal låtar i olika taktarter; brudmarscher, gånglåtar, polskor, valser m.fl. Som spelman har han medverkat i en mängd olika sammanhang inom och utom vårt land och som upphovsman har han nått stora framgångar i ett antal kompositionstäv-

lingar, som varit utlysta på rikspanet i bl.a. Sveriges Radios regi.

Tillsammans med Väsbybon, riksspelmannen Göte Lindblad och spelmansparet Yvonne och Lennart Sohlman vann han 1974 den instrumentala folkmusikklassen i den internationella sång- och musikfestivalen "Llangollen Eisteddfod Internationes" i Wales.

Lars Erik Jansson har även erhållit ett av årets stipendier från Upplands Väsby musikråd med motiveringen: Lars Erik Jansson "för sin livsgärning som musiker och kompositör av polskor, brudmarscher, gånglåtar, valser med mera. De finns nu noterade och tryckta så att låtarna kan spridas till eftervärlden av nya musikanter."

Lars Erik Jansson är sedan många år medlem i hembygdsföreningen och brukar medverka i Hembygden med minnen och hågkomster från Upplands Väsby. Han var årets Väsbybo 2002.

Inga Lisa Gustafsson

Boktips

Det har kommit en hel del Väsbylitteratur i år och här kommer en kort presentation:

Väsby Förr

I samband med kommunens 60-årsjubileum gavs boken "Väsby förr" ut. Den är författad av Roland Storm och skildrar en fotografisk resa hundra år tillbaka i tiden. Roland Storm har haft idén till boken länge och grävt djupt i olika arkiv för att få fram bilder. Han har också fått hjälp av privatpersoner. Av ett par tusen bilder valdes knappt tvåhundra ut till boken. Att urvalet varit svårt kan vi som deltagit i Roland Storms fotovisningar i ladugården inse. Det finns väldigt mycket att visa och berätta ur Väsbyns historia och bara en bråkdel ryms på de 192 sidor som "Väsby förr" omfattar.

Roland Storm

Roland Storm är ledamot av styrelsen för Upplands Väsby Hembygdsförening och valdes till årets Väsbybo 2008.

Kampen om bygdemakten

Även boken "Kampen om bygdemakten" av Mats Lejdeby släpptes till kommunens 60-årsfirande. Den handlar om vad som hänt i vår del av Uppland från 1000-talet och framåt. Mats Lejdeby beskriver Eds socken för tusen år sedan, berättar om Runsaborgen, om vikingar och folkungar, om Finvidssönerna och den heliga Birgitta. Att den heliga Birgitta föddes på Sköldnora (eller möjligen i Runby) och inte i Finsta som hävdats tidigare, blev en riksnyet som omnämndes på TV flera gånger, då boken kommit ut.

Mats Lejdeby

och Christian Granath.

Mats Lejdeby är Upplands Väsby Hembygdsförenings revisor.

År 2010 fick han för sin hembygdsforskning Älvkarleby kommuns kulturpris.

Bok om möbelsnickarskolan

Vid vårterminens slut utkom boken "Den osannolika möbelsnickarskolan. En samling berättelser om glädjen att gå till skolan." Den handlar om Möbelsnickarskolan i Upplands Väsby, som drivits som kommunal vuxenutbildning sedan 1976. Boken beskriver skolans start och utveckling och innehåller en mängd intervjuer med lärare och elever, sammanställda av Ann Sofie Hammarström-Östergren.

Intervjuerna är gjorda på ett mycket personligt sätt och redovisar tankar och funderingar både om de intervjuade själva och om utbildningen. Boken är rikligt försedd med foton av de intervjuade, skolresor, vackra föremål som tillverkats under årens lopp m.m.

Möbelsnickarskolan har varit nedläggnings-

Vårt vårdträd gör som Thorsten Flinck - det reser sig igen!

Den stora asken på tunet hade - 2010 som vi minns - hamlats, och stod efter hamlingen i kalt majestät.

Hamlingen utfördes 2010 som en räddningsaktion för trädet, som är gammalt och så sent som 19 januari 2008 förlorade en av de större grenarna i en stormby. Hamling är en skötselsteknik som kan utföras på de flesta lövträd.

Träden beskärs på ett sådant sätt att fler skott bildas efter klippningen, till skillnad från när man beskär fruktträd och vill ha mycket frukt men ett fåtal nya skott. Syftet med hamlingen är

hotad men kommer att fortleva tack vare Folkuniversitetet, som kommer att driva verksamheten från hösten 2012 med inriktning på instrumentbygge.

Med hundra år på nacken

Bollstanäs egnahemsägareförenings 100-årsjubileum har uppmärksammats genom en skrift "100 år 1912-2012 Bollstanäs egnahemsägareförening", också en trycksak i samband med kommunjubileet.

Anders Persson står för skriften som bygger på protokoll och skrivelser ur föreningens arkiv samt intervjuer med enskilda personer.

Skriften berättar om egnahemsägareföreningens uppkomst och hur Bollstanäs så småningom blev ett levande samhälle med båt- och bussförbindelse med omvärlden. Man bildar vägförening och renoverar festplatsen, Norrviken svämmas över och man gör förslag till stadsplan.

En mycket trevlig och lättillgänglig skrift, försedd med fotografier som illustrerar vad som hänt under de gånga hundra åren.

Böckerna finns att köpa hos hembygdsföreningen (även Lars Erik Janssons 99 låtar) och på alla möjliga andra ställen. Köp och läs!

Inga Lisa Gustafsson

bl a att så snabbt som möjligt få fram en stor mängd löv.

Se t ex Barockparken, väster om järnvägen vid Stora Väsby.

Idag, två år senare har asken återfått en del av sina förlorade grenar, kvistar och lövverk. Bilden visar asken sedd från nordost.

Leif Welander

HALLÅ, ALLA VÄSBYBOR. HÄR FINNS VI!

Varför inte turista i den egna hembygden?
Besök hembygdsgården, köp kaffe och hembakt
i sommarcaféet, njut av lugnet på gårdstunet,
titta på utställningarna.

Husen berättar sin historia och kulturarvet
räcker till alla.

Hembygdsgården ligger inte längre bort än att
man kan gå, cykla eller ta bussen dit. Alla är
välkomna, inträdet fritt.

*Hembygdsgården, Hembygdsgården,
Hagvägen2/Pukslagargatan.*

HYR LOKAL MED ATMOFÄR!

Upplands Väsby Hembygdsgården erbjuder
Nedre Runbys LADUGÅRD till konferenser,
årsmöten, kurser, minnesstunder och liknande.
Hyresansvarig ska vara lägst 30 år

LADUGÅRDEN är en handikappvänlig lokal
med plats för upp till 50 personer. Tillgång till
kök med utrustning för enklare tillagning av
förtäring. Diskmaskin finns ej.

LADUGÅRDEN ligger på bekvämt avstånd
från pendeltågstationen i Upplands Väsby. Det
finns en stor parkeringsplats i anslutning till
pendeltågen och närhet till ladugården. Buss
562 från pendeltågsstationens västra sida med
hållplats 150 meter från ladugården.

Uthyringsvärdinnor

Ingegerd Petersson 08 - 590 347 76

Siv Rydén 08 - 590 333 46

Telefontid mån - fre 09.00 - 16.00

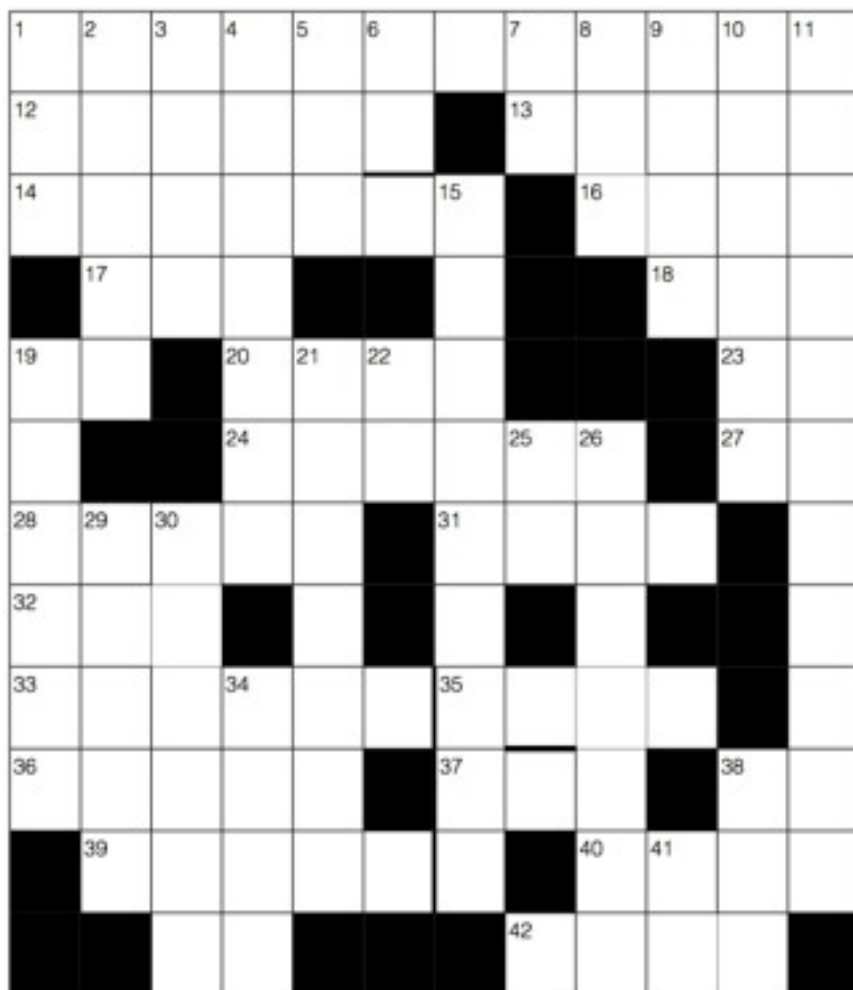
Vågrätt

1. På hans gamla tomt på Optimusvägen skall enl. uppgift uppföras 43 lägenheter.
12. Mogenhetsbevis?
13. Rymmer många uppgifter
14. 3:e största floden i Kina
16. Tya
17. Engelsk ek
18. Bachmelodi
19. Ifall
20. Går läkaren och boxaren
23. Nyhetsbyrå
24. Stämmer ej färgmässigt
27. Bolagsform
28. Förekommer vid viss form av väder
31. Trygg tillvaro
32. Utslagstävling
33. Mottagning
35. Står soldaten på
36. Flanörgata
37. Kurdiskt arbetarparti
38. Är saligare än att taga
39. Pulsåder
40. Den svärs
42. Krake

Lodrätt

1. Tidigare fanns i Märsta fabrik för tillverkning av sådana. Många Väsbyflickor arbetade där, och många Väsbygrabbar åkte dit och "friade".
2. Postulat
3. Surra
4. 15:e bokstaven i grekiska alfabetet
5. Nerikes Allehanda
6. Gunnar Nilsson
7. Tidigare betyg
8. Viadukt
9. Får man ibland cykeln
10. Chrustjov
11. Tjärn på västra sidan av åsen, nedanför gamla vattentornet, kallad så. Var populär isbana för Väsbyungarna.
15. Sådan udde finns
19. En sorts fågel?
21. Opå kallat
22. Modern
25. Natrium
26. Så smakar en del
29. Tjockis
30. Sägs en del flickor ha snygga
34. Dumskalle
38. Givas
41. Del av adelsnamnet

Korsord 3 - 2012

Konstruktör: Lennart Hedlund
 Lösningen insändes senast 5 okt. till:
 Hembygden, Box 40
 194 21 Upplands Väsby
 Märk kuvertet "KORSORD"

Vinnare korsord 2 - 2012
 Elisabeth Ekesund
 Karin Nordgren
 Kerstin Eriksson

Lösning till korsord 2 - 2012

Upplands Väsby Hembygdsförening
Box 40 194 21 Upplands Väsby

BLI MEDLEM
Datum

.....

Person 1

Förnamn	Efternamn	Född år
Adress		
Postnummer	Postadress	
Telefon	Mobil	
E-mailadress		

Person 2 (ev)

Förnamn	Efternamn (om annat än ovanstående)	Född år
---------	-------------------------------------	---------

YRKESERFARENHET/INTRESSEN

Främst sådant som du bedömer kan vara av intresse inom föreningens verksamhetsområden.	
--	--

Upplands Väsby Hembygdsförening

STYRELSE 2011- 2012

Kjerstin Björkman, ordförande
Klas Lundkvist, vice ordförande
Inger Nyström, kassör
Barbro Fredriksson, sekreterare
Barbro Kvist, ledamot
Susanne Bergman, ledamot
Kurt Norlin, ledamot

Telefon

590 320 82
590 936 81
590 820 93
590 339 86
590 917 21
590 858 84
590 338 38

ERSÄTTARE

Ingegerd Petersson
Bo Torpare
Gunilla André
Gun-Britt Welander
Roland Storm
Kjell Ehrnholm

590 347 76
590 894 44
590 338 34
590 843 19
0707 292 760
590 343 62

MEDLEMSBLADET HEMBYGDEN

Inga Lisa Gustafsson

590 336 42

REVISORER

Ordinarie
Göran Sandberg
Mats Lejdeby

Ersättare
Anette Ernholm
Anna-Greta Kolmé

VALBEREDNING

Vanja Edwinson, sammankallande
Kerstin Kéry
Leif Welander

590 344 66

Box 40, 194 21
Upplands Väsby
Besöksadress
Hagvägen 2/Pukslagargatan

Telefon
08-590 826 40 (tidvis bemannad)
E-post
info_uvhhbf@yahoo.se

Plusgirokonto
29 81 91-8
Årsavgift 125 :-